

Brigádíróv, N.:

TÁJ- ÉS HELYISMERETI MUNKA A KÖNYVTÁRBAN

.....

Az utóbbi években egyre nagyobb méreteket ölt a könyvtárak táj- és helyismereti munkája. Ma már kevés olyan területi könyvtár van, amely kisebb vagy nagyobb mértékben ne foglalkoznék ezzel a fontos ügyvel. Vannak városi, járási, sőt falusi könyvtárak is, amelyek a szülőfölddel foglalkozó kiadványokat gyűjtik és propagálják. A sajtóban egyre több publikáció jelenik meg, mely a tájismereti irodalom propagálását ismerteti.

Ma különösen megnőtt a könyvtárak táj- és helyismereti munkájának a jelentősége, amikor az ipari és építőmunka igazgatásának átszervezése, a gazdasági területegységek népgazdasági tanácsainak szervezése folyik.

Cikkemben a könyvtár táj- és helyismereti munkájának néhány kérdésével kívánok foglalkozni.

.....

A táj- és helyismereti irodalom állománya

A területi könyvtárak táj- és helyismereti állományáról szólva, nem hagyhatjuk figyelmen kívül a helyi kiadványszámú kiadványok kérdését.

Azt a problémát, hogy szükség van-e a területi könyvtárakban arra, hogy minden helyi kiadványból kapjanak kötelezpéldányt, nem egyszer felvetettük. Így a bibliográfiai osztályok vezetőinek 1954-es értekezetén is. A jelenlegi helyzet türehetetlen, mert a kiadványszámú hivatalos kiadványok, melyek a kutatás szempontjából igen fontosak, a helyi könyvtárosok minden erőfeszítése ellenére sem kerülnek be a könyvtárakba.

A tájismereti jellegű irodalmat a szokásos módon osztályozzák a területi könyvtárakban, mégpedig úgy, hogy a könyv számához hozzáadják a "K" vagy a "KR" jelet, ami "táj- és helyismeret" jelent.

Feldolgozás után a könyv a raktárba kerül. Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés: az általános raktárba soroljuk-e a táj- és helyismereti anyagot, vagy külön raktározzuk? Mindkét raktározási módnak vannak hívei.

Ja. T. Zsuravlev "A táj- és helyismereti bibliográfia a kujbúsevi Területi Könyvtárban" c. cikkében^{1/} e könyvtár gyakorlatával azt bizonyítja, hogy célszerű a táj- és helyismereti anyagot külön kezelni. Szerinte a szakok szerinti elrendezés megkönnyíti a táj- és helyismereti anyag tanulmányozását és az olvasók által keresett irodalom kiválasztását.

Az ilyen állomány elkülönítése kisebb városi és járási könyvtárakban - szerintünk - nem ellenézhető. A területi könyvtárakban azonban nem olyan egyszerű a dolog, mint ahogy Ja. T. Zsuravlev állítja. Később ő maga is írja, hogy a külön raktározás még nem oldja meg az egész táj- és helyismereti irodalom egy helyen való központosított felállítását. Az a probléma, hogy a táj- és helyismereti jellegű cikkek többsége különböző "közleményekben", "értekezésekben", folyóiratokban található, s ezeket a közös raktárban őrzik.

Ja. T. Zsuravlev nem szól arról, hogy hol kell tartani a duplikátumokat a tájismereti vagy a közös állományban.

A külön felállított táj- és helyismereti állomány tanulmányozását - véleményem szerint - csak szakok szerinti felállítással lehet megkönnyíteni. Ugyanakkor több nagy könyvtárban más raktározási rendszerek alakultak ki: a gorkijiban például a nagyságszerinti numerus currens, a rosztoviban pedig a sima numerus currens.

Ilyen körülmények között még a külön felállított nagyobb állomány tanulmányozása is csak megfelelő katalógus segítségével lehetséges. Ezért véleményem szerint helyesen tette a gorkiji könyvtár, hogy táj- és helyismereti anyagát beolvasztotta a közös állományba. Példáját rövidesen követni fogja a rosztovi könyvtár is.

^{1/} Lásd "Biblioteki SzSzSzR. Opút rabotu". /A Szovjetunió könyvtárai. Munkatapasztalatok. / 3. Vúp. Moszkva, 1954.

A táj- és helyismereti irodalom kartotékjai

A táj- és helyismereti bibliográfia alapvető apparátusa a könyvek, folyóirat- és hírlapcikkek szakkatalógusa.

A táj- és helyismereti kartoték a táj- és helyismereti bibliográfia alapja. A benne levő anyag feltárásának teljességétől, az irodalom kiválasztásának színvonalától, a kartoték strukturájától függ jelentős mértékben a könyvtár egész táj- és helyismereti munkájának eredményessége.

A táj- és helyismereti kartotékban általában a következő kiadványok szerepelnek:

1/ a Szovjetunió és a szövetségi köztársaságok Legfelső Tanácsa elnökségének azon rendeletei, amelyek részben vagy egészen az adott területre vonatkoznak; a kormány és a helyi párt-, szovjet és egyéb szervek határozatai;

2/ táj- és helyismereti könyvek és brosurák;

3/ táj- és helyismereti témájú folyóirat- és hírlapcikkek, gyűjteményes kötetek, "értekezések", almanachok stb. tanulmányai;

4/ a helyi tudományos intézmények kispéldányban megjelenő tájismereti kiadványai;

5/ az adott területről szóló irodalom bibliográfiai /könyvben lévő bibliográfiák, lexikonokban, kézikönyvekben stb. lévő anyag/.

A területi könyvtárak táj- és helyismereti kartotékját nem lehet teljesnek tekinteni, ha hiányzik belőle a járási lapok anyaga. Viszont a személyzeti nehézségek /nem egy területi könyvtárban egyáltalán nincs tájismereti bibliográfus/, a bibliográfusok más munkával való túlterhelése nem teszi lehetővé a városi és járási lapok feldolgozását.

A kujbúsevi Területi Könyvtár, mely - amint Ja. T. Zsuravlev írja, - negyedévenként több mint 40 városi, járási és üzemi lapot dolgoz fel, ugy látszik szerencés kivétel. Éppen ezért igen ügyes az a módszer, ahogy a leningrádi Területi Könyvtár igen egyszerűen oldotta meg ezt a feladatot: a területi művelődésügyi osztályon keresztül kötelezte a járási könyvtárakat, hogy dolgozzák fel járásuk hírlapját, kartonlapra kiírva mindent, ami valamilyen szempontból a járással foglalkozik. Mindenről két cédulát irnak: az egyik a járási

könyvtár táj- és helyismereti kartotékjába kerül, a másikat pedig elküldik a területi könyvtárnak. Ez a munka nem nagyon terheli meg a városi és járási könyvtárakat, de segíti azokat a saját táj- és helyismereti kartotékjuk felállításában, s jelentősen javítja a területi könyvtár kartotékját. Az így készült nyilvántartást rendszerint a folyóiratok és hírlapok időszakai cikkbibliográfiái segítségével ellenőrzik.

Néhány könyvtár, mint például a kujbúsevi, hogy ne terhelje a kartotéket másodrangú anyaggal, ideiglenes kartotéket állít fel, melyből később átrakják a véglegesbe a legértékesebb anyagot, amint ők mondják: a "krémjét". Ez lerontja a végleges táj- és helyismereti kartoték értékét, mert nem szerepel benne a legújabb anyag, s ráadásul minden komoly ok nélkül növeli a bibliográfus munkáját.

Nem kell félni a táj- és helyismereti kartoték mértéktelen megduzzadásától, mert a bibliográfus időről-időre kiiktatja onnan az elavult és jelentéktelenné vált anyagot.

A kartoték szerkesztése

Néhány területi könyvtár az Össz-szövetségi Könyvkamara sémája szerint szerkeszti táj- és helyismereti kartotékját. Ez azonban nem egészen felel meg a célnak, mert a szaksoportok egész sorának semmi köze sincs a táj- és helyismerethez. Természetes, hogy a területi könyvtárak bizonyos mértékig módosították a sémát.

A mi tudományos és módszertani központunknak kellene kidolgoznia - felhasználva a gyakorlati tapasztalatokat - a táj- és helyismereti kartoték felépítését.

Egyes könyvtárak a táj- és helyismereti alapkartoték mellett, mely könyveket, folyóirat- és hírlapcikkeket foglal magába, betűrendes katalógust is szerkesztenek. Szerintünk ez szükségtelen, ha van szakszerű táj- és helyismereti kartoték és a teljes könyvállományt tükröző betűrendes alapkatalógus.

A táj- és helyismereti irodalom ajánló bibliográfiája

A területi könyvtárak munkájának tökéletesedése, állományuk növekedése, a katalógusok színvonalának emelkedése, a könyvtárosok szakmai fejlődése kedvező feltételeket teremtett a táj- és helyismereti

irodalom ajánló bibliográfiájának fejlődéséhez.

Az utóbbi években több komoly bibliográfia jelent meg, amelyek összeállítása nem is olyan régen még elképzelhetetlen lett volna a területi könyvtárak saját erejéből. Ime néhány példa ezek közül:

Derminova V. A.: A szverdlovszki területről szóló irodalom /1951 óta megjelent művek/. Füzetekben jelenik meg, évente 2-3.

Szokolova V.: A kemarovo-i terület. Annotált könyvjegyzék. 1955. 73 l.

Agisev R.: Szovjet Távolkelet a szépirodalomban. 1950. 123 l.

Gurcsiv Sz. Sz.: Kiváló földijeink. A Rosztovna Donu-i Területi Könyvtár. 1955.

Arszent'ev A. V.: A brjanszki terület és természeti kincsei. Ajánló bibliográfia. 1.füzet. 1956. 40 l.

Csudova G. F.: A kirovi terület régen és most. Rövid könyvjegyzék. 1955. 44 l.

Sok területi könyvtár állít össze olyan táj- és helyismereti ajánló bibliográfiákat is, amelyek napjaink feladataira és követelményeire vonatkozó anyagot tartalmaznak. Ezek a jegyzékek /néha egész sorozatot alkotnak/ rendszerint egy meghatározott olvasóréteghez szólnak. Különösen sok bibliográfia készült a parasztok számára. Kiadott ilyet a sztavropoli, a krasznodari, a rosztovi, kamenszki és még sok más határterületi és területi könyvtár.

A kujbüsevi, ivanovoi és más könyvtárak a különböző ipari munkások számára adtak ki bibliográfiákat.

Ezekben a kiadványokban főleg a szóbanforgó terület élmunkásainak és ujitóinak tapasztalatait ismertető irodalom propagálásán van a hangsúly.

Sok könyvtár az utóbbi időben jelentősen fokozta a táj- és helyismereti irodalommal kapcsolatos munkáját.

A könyvtárak legfontosabb feladata, hogy a határterület, terület, járás természeti kincseiről, a népgazdaság különböző területeinek ujitói tapasztalatairól szóló irodalmat ajánlja az olvasóknak könyvkiállítások, könyvismertetések, irodalmi estek, rádió segítségével.

A rosztovi K. Marx Területi Könyvtár például 1956-ban nagyarányú kiállítást rendezett "A rosztovi terület természeti kincsei" tárgy-

körben a terület ipari fejlesztési konferenciája résztvevőinek. A kiállítás hatására fokozódott a kiállított könyvek kölcsönzése.

Helyes, ha a most sorra megrendezésre kerülő területi mezőgazdasági kiállításokon könyvkiállítást rendeznek az adott terület kiváló mezőgazdájáról szóló irodalomból.

A táj- és helyismereti munka és a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40.évfordulója

.....

Minden területben vannak olyan különböző időkben megjelent munkák, amelyek a szovjet hatalom megteremtéséért és megerősítéséért vívott hareról szólnak. A területi könyvtárak legfontosabb feladata, hogy ezeket a műveket feltárják, kiválasszák közülük a legértékesebbeket, kartotékot állítsanak össze róluk, s ahol ez lehetséges, adjanak ki erről az irodalomról ajánló jegyzéket a közművelődési olvasók számára. De nem lenne helyes Október 40.évfordulójával kapcsolatban a forradalmi események történeti dokumentumainak a bemutatására szorítkozni, meg kell mutatni azt az utat is, amelyet országunk a párt vezetésével Októbertől napjainkig megtett, ki kell mutatni a 40 év ipari, mezőgazdasági, kulturális vívmányait, ismertetni kell, hogyan teljesítettük azokat a feladatokat, amelyeket a Szovjetunió Kommunista Pártja XX.Kongresszusa a szovjet nép és az adott terület élé tűzött.

.....

Táj- és helyismereti munka a közművelődési könyvtárakban

Eddig főképpen a területi könyvtárakról beszéltünk. Azonban néhány városi és járási könyvtár is végez tájismereti munkát. Természetesen szükségük van a területi könyvtárak módszertani segítségére.

Ilyen segítség nyújtható csoportos tanácsadás formájában tanfolyamokon és szemináriumokon, - melyeket a területi művelődésügyi osztályok szerveznek a járási és községi könyvtárosok számára -, táj- és helyismereti kérdésekkel foglalkozó bibliográfiai.segédkönyv kiadásával, táj- és helyismereti bibliográfia összeállításának közvetlen irányításával.

Az olvasókat érdekli, - mert nem lehet, hogy ne érdekelje - a saját területükről, járásukról szóló irodalom. Éppen ezért minden könyvtárvezető tekintse becsületbeli ügyének, hogy táj- és helyismereti ál-

lományt létesítsen könyvtárában.

Egyes könyvtárak a helyi lapok másodpéldányaiból kivágják a cikkeket s kartonra ragasztva dossziékba teszik, a következő témák szerint: "A termés veszteségmentes betakarítása területünkön", "A kukorica terméshozamának emelésével kapcsolatos tapasztalatok területünkön", "Híres földjeink", "Tanulmányozd szülőföldedet" stb.

Ezeket a gyűjteményeket fel lehet dolgozni, osztályozni s őrizni a többi tájismereti anyaggal együtt. A tapasztalat azt mutatja, hogy az olvasók igen gyakran használják ezt az anyagot.

A járási könyvtárak tájanyaga természetesen nem nagy. Célszerű külön állványon, szekrényben vagy polcon tartani s körülbelül a következő rendben felállítani:

- 1/ Általános munkák a területről.
- 2/ A terület természete és természeti kincsei.
- 3/ A terület, a vidék története.
- 4/ A terület párt- és komszomol-szervezete.
- 5/ A terület népgazdasága és művelődésügye:
 - a/ általános művek,
 - b/ ipar,
 - c/ Mezőgazdaság,
 - d/ kulturális építés.
- 6/ A területről szóló szépirodalom. Helyi írók.
- 7/ A terület híres emberei.

Hogy táj- és helyismereti jellegű könyvek ne keveredjenek a többi kötetek közé, osztályozáskor jelzetük elé "KR" betűket kell írunk.

A jó táj- és helyismereti munka érdekében minden városi és járási könyvtárban külön kartotékot kell felállítani.

Példaként lássuk a leningrádi területen lévő Lomonoszovi Járási Könyvtár által kidolgozott kartoték sémáját.

A kartoték négy főosztályból áll: A kommunizmus építése; A járás múltja; A járás természeti viszonyai és kincsei; A területről szóló szépirodalom és a helyi írók alkotásai.

Ezek a főosztályok több osztályt foglalnak magukba. Például: a "A kommunizmus építésé"-nek a következő osztályai vannak: A helyi pártszervezetek munkája; A helyi szovjetek tevékenysége; Komszomol,

ifjúság, uttörők; Ipar; Mezőgazdaság; Szállítás; Kereskedelem; Kommunális szolgáltatások; Kultúra stb.

Minden közművelődési könyvtár folytathat - és kell is, hogy folytasson - aktív propagandát a tájismereti irodalom érdekében, felhasználva a könyvtári munka minden formáját. A kölcsönzőben, a kölcsönző-állomásokon, kiszállás alkalmával, mindig ajánlani kell a tájismereti irodalmat.

A közművelődési könyvtár táj- és helyismereti munkájában nagy szerepet játszanak a kiállítások. Lehetővé teszik, hogy bemutassák, milyen táj- és helyismereti irodalommal rendelkezik a könyvtár. A kiállítások foglalkozhatnak egyes témákkal, különösen hasznos, ha olyan könyvekkel ismertetik meg az olvasókat, amelyek a terület, a járás kolhozainak kiváló tapasztalatairól, az ipar ujtóiról, a terület kiváló polgáraitól, a vidék természeti kincseiről szólnak.

Igen fontos, hogy felolvasásokat tartsanak, különösen falun. Ezeket tarthatják a könyvtárban, a klubban és a földéken. Nemcsak a könyvtárosok, hanem aktivisták is felolvashatnak ezeken az akciókon.

Felolvasásra olyan könyvet kell kiválasztanunk, amely a terület-, még jobb, ha a járás - tapasztalatait vagy feladatait ismerteti. Ajánlatos a felolvasás előtt tájékozódni afelől, hogy mi a helyzet a járásban illetve a kolhozban, hogy a gyakorlati feladatok tekintetében konkrét anyaggal lehessen összekapcsolni a beszélgetést.

.....

Eredeti cím: Kraevedcseszkaja rabota v biblioteke.
Megjelent: Bibliotekar', 1957. 8.sz. 31-36.lap.
OSzK.ford.sz.: 1848.